

زارۆكنامه ی UN
- مافنامه ی جیهانیی زارۆكان

دهوله تانی یه كگرتوو UN
ئهنجومه نی گشتی
20 ی نۆقه مبهری 1989

پیشه کی

دهوله تانی په یمانبهست،

که، له بهر رۆشنایی پرنسیپه کانی «به یاننامه ی دهوله تانی یه کگرتوو»، پێیان وایه سه لماندنی باوهری سهروهیری ره سه ن لای هه موو ئه ندامانی مرۆفایه تی و باوهری ئه وهی مافی هه ر هه موو یه کسانه و ده ست تیوه ردان هه ل ناگریت، بنه مایه بۆ ئازادی، دادپهروهری و ئاشتی له جیهاندا.

ره چاوی ده گرن که، گه لانی دهوله تانی یه کگرتوو UN، له «به یاننامه» که یاندا، دووپاتی ده که نه وه که باوهریان هه به به مافه بنگه یییه کانی مرۆفایه تی و به سهروهیری و ریزی تاکه که س و برپاره کارناسانی بکه ن هه م بۆ گه شانوهی جفاکی و هه م بۆ سه رخستنی ئاستی گوزه ران به ئازادییه کی زیاتره وه.

ده یسه لمینن که، سازمانی دهوله تانی یه کگرتوو UN، هه م له «مافنامه ی مرۆف» («جاری گه ردوونی مافی مرۆف») و هه م له «په یماننامه ی نیوده وله تییه ده رباره ی مافی مرۆف» - دا، به یانی کردووه و هاواریه له سه ر ئه وهی هه موو ئه و ئازادی و مافانه ی باسیان له ویدا هاتووه به هه موو مرۆفیک ره وایه، بی هیچ جۆره جیاوازییه ک، وه ک ره گه ز، ره نگ، زایه ند، زمان، دین، بیرورای سیاسی یان هه ر بابه تیکی دیکه، بنه چه ی نه ته وه یی و جفاکی، سامان، بنه ماله یان هه ر پێگه یه ک.

جه خت ده که ن له سه ر ئه وهی، سازمانی دهوله تانی یه کگرتوو UN، له «مافنامه ی مرۆف» - دا بانگی داوه که زارۆک مافی هه به له سه ره رشتی و هاریکاریی تایبه تدا.

باوهریان هه به به وهی خیزان - که بۆلیکی بنگه یی جفاته و ژینگه یه کی سه روه تییه بۆ گه شه کردن و خۆش گوزه رانیی هه موو ئه ندامانی و به تایبه تی زارۆک - ده بیته پاراستن و هاریکاریی پێوستی بۆ ته رخان بکریت بۆ ئه وهی به ربه رسایه تییه ته واوی خۆی له جفا تدا ببینیت.

دهیسهلمینن که زارۆک، بۆ گهشه کردنی تهواو و هاوئاهاهنگی که سایه تی خۆی، له ژینگه ی خیزاندا، پینوستی به کهژیکێ شاد، پر خۆشهویستی و دهرککردن ههیه. برهوان وایه که دهییت زارۆک تهواو ناماده بکریت بۆ ژیانیکێ سهربهخۆی ناو کۆمهلهگه و له بهر رۆشنایی ئه و بیرهکانه ی ناو «به یاننامه ی دهوله تانی یه کگرتوو» بار بهینرین، به تایبه تی بیره که گه لی ئاشتی، سهروه ری، سنگفهوانی، ئازادی، یه کسان ی و هاریکاری.

رهچاوی ده گرن که، پینداویستی سه ربه رشتیه کی تایبه تی زارۆک جیگیره، هه م له «به یاننامه ی ژنیف – دهرباره ی مافی زارۆک» ی سالی 1924 – دا و هه م له «به یاننامه ی مافی زارۆک» – دا که 20 ی نۆقه مبه ری 1959 له لایه ن ئه نجومه نی گشتیه وه بریاری درا. پاشان ئه م پینداویستی سه لمیندرا له «مافنامه ی مرۆف» و له «به یاننامه ی نیوده وله تی دهرباره ی مافگه لی مه دهن ی و سیاس ی» (به تایبه تی له به ندی 23 و 24 دا) و له «به یاننامه ی نیوده وله تی دهرباره ی مافگه لی تابووری، جفاکی و فرههنگی» (به تایبه تی له به ندی 10 دا) و ههروه ها له ریتامه و نامراهه کانی کۆمه له ی په یوه نیداره کان و سازمانه نیوده وله تیه کانی کار بۆ خۆشگوزهرانی زارۆک ده که ن.

رهچاوی ده گرن که، ههروه ک له «به یاننامه ی مافی زارۆک» دا هاتوو: «زارۆک، به هۆی کالی له شه کی و هۆشه کیه وه پینوستی به سه ربه رشتی و پاراستنی تایبه ت هه یه که داوا ی په رژی نی قانونی ده کات، هه م پینش، هه م پاش زان».

جهخت ده که ن له سه ر ئه و په یاننامه ی باس له پرنسیپه جفاکی و مافه کییه کان ده که ن که دهرباره ی سه ربه رشتی و پاراستنی زارۆکن. به تایبه تی ئه وانه ی سه ربه دۆزی جینشین و ته به ننی زارۆکن، له هه ردوو بواری میلی و نیوده وله تیدا، ریتساگه لی سازمانی ده وله تانی یه کگرتوو UN دهرباره ی ئاستی هه ره ژیری دادپه روه ری له مه سه له ی تاوانی لاوان (ریتساگه لی په کین)، ههروه ها ئه و په یاننامه ی دهرباره ی پاراستنی ژن و زارۆکن کانی تهنگانه و نا کۆکی چه کدارانه.

دهیسهلمینن که، له هه موو وه لاتانی جیهاندا، زارۆک هه ن له بارودۆخیک ی فره سه ختدا ده ژین و ئه مانه ش پینوستیان به ئاگا لی بوونی تایبه ت هه یه.

گرنگی ده دن به وه ی هه ر میلیه تیک نه ریت و به های فرههنگی خۆی هه یه بۆ پاراستن و گه شه ی هاوئاهاهنگانه ی زارۆک.

دهیسهلمینن که، گرنگه هاریکاری نیوده وله تی هه بیته بۆ پینخشستی گوزهرانی زارۆک له هه ر وه لاتیک، به تایبه تی له وه لاتانی فراژی.

رێک کهوتن له سه ر ئه وه ی:

بەشی یەکەم

بەندی 1

لەم مافنامەیەدا، مەبەست لە زارۆک ھەموو مرۆڤیکە تەمەنی ژێر ھەژدە ساڵ بیت، مەگەر ئەو قانونە دەیگریتەو تەمەنیکی زووتر بۆ رێسکان دابنیت.

بەندی 2

1- دەولەتانی پەیمانەست رێزی مافەکانی ئەم پەیمانانە دەگرن و دەستەبەریان دەکەن بۆ ھەر زارۆکیکی ناوچە دەسەلاتی قانونی خۆیان بێ هیچ جۆرە ھەلاواردنیک، ھەر چیەک بیت رەگەز، رەنگ، زایەند، زمان، دین، بیرورای سیاسی یان ھەر دیدیکی دی، بنەچە میلی، نەتەوہی و جفاکی، سامان، ھاندیکاپ، بنەمالە یان ھەر ینگەھەکی دیکە زارۆکە، دایکوباوک یا سەرپەرشتی زارۆک.

2- دەولەتانی پەیمانەست ھەموو ھەنگاویکی پێویست دەنێن بۆ دەستەبەرکردنی پاراستنی زارۆک بەرانبەر ھەموو جۆرە ھەلاواردن و سزا دانیک کە پەيوەندی بە ینگە، چالاکي، بیرورا دەربرین و بروای دایکوباوک، سەرپەرشت یان ئەندامیکی خێزانە کە یەو، ھەبیت.

بەندی 3

- 1- لە ھەموو ھەلوئەستیکدا کە پەيوەندی بە زارۆکەو ھەبیت، لە ھەر مەلەبەندیکی جفاکی خوشگوزەران بیت، چ کەسەکی چ دەولەتی، دادگە، فەرمانگە بەرپۆبەرایەتی یان بنگە قانوننرێژ بیت، دەبیت بەرژەوہندی زارۆک لە پلە یە کەمدا بێ.
- 2- دەولەتانی پەیمانەست پەیمان دەدەن ھەموو سەرپەرشتی و پاراستنیک پێویست بۆ خوشگوزەرانی زارۆک تەرخان بکەن، بە رەچاوگرتنی ئەو ماف و ئەرکانە پەیدا دەبن بۆ دایکوباوک، کەسی سەرپەرشت یان ئەوانە بەرپرسایەتی قانونیان ھەبە بەرانبەر زارۆکە کە و بۆ ئەم مەبەستەش ھەموو ھەنگاویکی پێویستی قانونی و رێبەری دەنێن.
- 3- دەولەتانی پەیمانەست پەیمان دەدەن کە ھەموو بنگە، مەلەبەند و فەرمانگەھەکی بەرپرس لە پاراستن و سەرپەرشتی زارۆک، پەیرەوی ئەو رێساگە لە دەکەن کە بنگە دەولەتی دایرشتوون، بەتایبەتی لە بواری ئاسوودەیی، تەندروستی، ژمارە کارمەندان، ژێھاتی و ھەروہا چاودێری بسپۆرێن.

بەندی 4

دهوله تانی پهیمانبهست هه موو ههنگاوێکی پێویستی قانونی، رێبهری و هی دیکه ده نین بۆ جیبه جیکردنی ئەو مافانهی لهم مافنامه یه دا هاتوون. ده باره ی مافگه لی ئابوووری، جفاکی و فره ههنگی ده بیته دهوله تانی پهیمانبهست، هه تا ئەو بهری توانا کاری بۆ بکه ن. گه ر پێویستیش بوو هه ولی هاریکاری نیۆدهوله تی بدن.

به ندی 5

دهوله تانی پهیمانبهست ده بیته ریزیان هه بیته بۆ بهرپرسایه تی و ماف و ئه رکه کانی دایکوباوک یان، ئەگه ر وه ها باو بیته، ئەندامانی خێزانی گه وره تر یان جفا ت به پینی نه ریتی ناوچه که، یان که سی سه ربه رشت یان ئەوانه ی بهرپرسایه تی قانونیان هه یه بهرانه ر زاوۆکه که، که به شیوه یه کی گونجاو له گه ل فرازووتنی به رده وامی توانای زاوۆکه که، ریتوینی و ئاموژگاری هه موار بدن به زاوۆک له پیاده کردنی مافه کانی ئەم مافنامه یه دا.

به ندی 6

- 1- دهوله تانی پهیمانبهست ده یسه لمینن که زاوۆک مافیکی خوړسکی هه یه که بژی.
- 2- دهوله تانی پهیمانبهست ده بیته، هه تا ئەو بهری توانایان، ژیان و فرازووتنی زاوۆک دهسته بهر بکه ن.

به ندی 7

- 1- زاوۆک، دهسته جی پاش زانی، ده بیته ناو نووس بکری و هه ر له کاتی زانیه وه مافی ئەوه ی هه یه بیته خاوه ن ناو، بیته هاوژید و، ئەوهنده ی له توانادا بیته، ده رفه تی هه بیته بزانی دایکوباوکی کین و له لایه ن ئەوانه وه سه ربه رشتی بکریته.
- 2- دهوله تانی پهیمانبهست ده بیته جیبه جیکردنی ئەم مافانه دهسته بهر بکه ن له دهستووری میلی و هه ر په یمانیکی نیۆدهوله تی له م بواردها بهستوو یانه، به تایبه تی له دۆخیکدا که نه بوونی ئەم ههنگاوانه بینه مایه ی بیدهوله تبوونی زاوۆک.

به ندی 8

- 1- دهوله تانی پهیمانبهست په یمان دهده ن ریزگیر بن له مافی زاوۆک له پاراستنی ناسنامه ی خو ی، که هاوژیده تی، ناو، پیوهندی خێزانه کی ده گریته وه به وه ی به قانون جیگیر بیته و هه یه دهست تیوه رانیکی ناقانوونی تیدا نه کری.
- 2- گه ر زاوۆکیک ناره وایانه به شیک یان سه رله بهری ریشاله کانی ناسنامه که ی لی زهوت کرا ئەوا دهوله تانی پهیمانبهست هاریکاری و پاراستنی له بار پیشکەش ده که ن بۆ ئەوه ی زوو ناسنامه که ی زاوۆک جیگیر بیته وه.

بهندی 9

1- دهولهتانی پهیمانیهست دهبنه دهسته بهر له وهدا که، دژ به خواستی دایکوباوک، زارۆک له دایکوباوک جودا نه کریته وه مه گهر بریاری ده زگهی پسروری وه های له سه ر بیت که له ژیر چاودیری قانونیدان، ئه ویش به مهرجیک قانونی هه موار و رینبازی هه موار ئه م جودابوونه وه یه به بهر ژه وه ندی زارۆکه که بزانیته. دۆخی وه ها هه یه بریاری له و بابه ته ی تیدا پیویسته، وه ک ئه وه ی دایکوباوک ده ستریزی یان به دهه لویستی به رانه ر زارۆکه که بکه ن، یاخود دایکوباوک له یه ک جودا بن و نشیمه نی زارۆکه که پیویستی به بریار هه بیت.

2- له پرۆسه یه کی سه ربه خالی یه که می ئه م به نده بیت، ده بیت ده رفه ت بدریته به هه موو لایه نیکی په یوه ندیدار به شداری پرۆسه که بکات و بیرورای خۆی روون بکاته وه.

3- دهولهتانی پهیمانیهست ریزی مافی ئه و زارۆکه ده گرن که له دایکوباوکی یان له یه کیکیان جیابوو بیته وه له وهدا که ماوه ماوه و به رده وام په یوه ندی که سه کی و دانوستانی راسته وخۆی له گه ل هه م دایک و هه م باوکیدا هه بیت، مه گهر ئه م کاره دژ به بهر ژه وه ندی زارۆکه که بی.

4- ئه گهر ئه م جودابوونه وه یه ده رته نجامی کاریک بیت دهولهتی پهیمانیهست ده سته پیتسخه ری بیت - بۆ نمونه، ده سته سه ردا گرتن، زیندانیکردن، دهولهتبه ده رکردن یان مردن (هه ر مردنیک بیت له کاتی ده سته سه رگرتندا، هۆیه که ی هه رچییه ک بیت) - به رانه ر دایک، باوک یان هه ردووکیان یان زارۆکه که خۆی بیت، ئه و دهولهتی پهیمانیهست گهر داوای لی بکری ده بیت زانیاری سوودبه خش ده رباره ی شوینی ئه ندامه ونبوه که ی (یان ئه ندامانی ونبووی) خیزانه که، له کاتی پیویستدا بداته دایکوباوک، زارۆک - یان ئه گهر پیویست بیت - هه ر ئه ندامیکی دیکه ی خیزانه که، به مهرجیک دانی ئه و جوهره زانیاریانه دژی بهر ژه وه ندی زارۆکه که نه بیت. دهولهتانی پهیمانیهست ئه وه ش ده سته بهر ده که ن که داواکردنی ئه م جوهره زانیاریانه خۆی له خۆیدا هه یج ئاکامیکی زیانبه خشی نه بیت بۆ که س (یان که سانی) په یوه ندیدار.

بهندی 10

1- هاوړی له گه ل ئه و ئه رکه ی خالی یه که می به ندی نۆیه م ده یخاته ئه ستوی دهولهتانی پهیمانیهست، ده بیت داواکاری سه فه ری زارۆک یان دایکوباوکی زارۆک بۆ ناو یان بۆ ده ره وه ی دهولهتی پهیمانیهست، به مه به سته یه کگرتنه وه ی خیزان، له لایه ن دهولهتی پهیمانیهست وه به شیوه کی ئایانه (بۆزه تیف)، خیرا و مرۆفدۆستانه چاره بکریته. له وه ش بترازیته، ده بیت، دهولهتی پهیمانیهست ده سته به ری بکات که ره پیش خسته نی داواکاری ئه وتۆ ئه نجامی نایانه (نیگه تیف) بۆ داواکار و ئه ندامانی خیزانه که ی داواکار نه بی.

2- زارۆکیک دایکوباوکی له دوو دهولهتی جودان بن، مه گهر دۆخیکی ریزیه ر بیت، دهنه مافی ئه وه ی هه یه ماوه ماوه و به رده وام په یوه ندی که سه کی و دانوستانی راسته وخۆی به هه م دایک و هه م

باوکیهوه هه بیته. دهولتهانی پهیمانبهست بو ئهم مه بهسته و هاوڕێ له گه له ئهوه ئه که ی خالی یه که می بهندی نۆیه م دهیخاته ئهستویان، ده بیته ریزیان هه بیته بو داوای زارۆک و دایکوباوک له ده رچوون له هه ر وه لاتیک بیته، به وه لاته که ی خوشیا نه وه و سه فه ری ناو وه لاته که ی خوشیا ن بکه ن. مافی له وه لات ده رچوون سه رفرووی ته نها ئه و جو ره فه رمانانه یه که قا نوون بیان سه پی نی و پیویست بن بو پاراستنی ئه منیه تی ده ولته، شیرازه ی گشتی *ordre public* و ته ندروستی و نه ری تی میلی یان ماف و ئازادیی که سانی دیکه و ههروه ها ریک بن له گه له مافگه لی دیکه ی ناو ئه م مافنامه یه.

بهندی 11

1- دهولتهانی پهیمانبهست ده بیته کار بکه ن بو رێگرتن له فراندن و گل دانه وه ی نا ره وایانه ی زارۆک، بو یان له، وه لاتیک دیکه.

2- بو گه یه شتن به م مه بهسته ده بیته، دهولتهانی پهیمانبهست، رێ خوش بکه ن بو به ستنی په یمانی دوولایه نه و فره لایه نه یان بچه ریزی رێککه وتنامه ی ئاماده وه.

بهندی 12

1- دهولتهانی پهیمانبهست ده بنه دهسته به ری ئه وه ی گه ر زارۆک گه یشته با ریک بیروباوه ری خۆی هه بیته، مافی هه بیته ئازادانه بو چوونی خۆی ده برێ ده رباره ی هه ر با سیک بیته په یوه ندی به زارۆکه وه هه بیته، له وه شدا، به ره چاو گرتنی ته مه ن و پله ی رسانی زارۆکه که، بو چوونه کانی به هه ند بگه ی رین.

2- بو ئه م مه بهسته ده بیته، له هه موو دۆزیکه ی سه ر به زارۆک له دادگه و بنگه ی ریه ری دا، ده رفه تی تایه ت بو زارۆک ته رخا ن بکری که لی بیستری ت، راسته وخۆ یان له ریی نوپنه ریکه وه یان بنگه یه کی گونجا وه وه، به شیوه یه کی ریک بیته له گه له ریساهه لی پرۆسه کاریی ناو ده ستووری میلی.

بهندی 13

1- زارۆک مافی ئازادیی ده برینی هه یه. ئه م مافه ئه وه ده گه رته وه که زارۆک، ره ها له سنووری ده ولته تی، ئازاده له لینگه ران و دۆزینه وه و بلاو کردنه وه ی هه موو جو ره زانیاری و بو چوونیک، به گوتن، به نووسین و به چاپکردن، به شیوه یه کی هونه رکارانه یان هه ر شیوه یه کی دیکه زارۆکه که لای باشیته.

- 2- پیاده کردنی ئەم مافە دەشی سەرفرووی چەند سنوور بەندییە ک بیت، بەلام تەنھا ئەوانە ی له دەستووردا نووسراون و پێویستن بۆ:
- a. رێزگرتن له ماف و ناوبانگی خەلکی دیکە
- b. پاراستنی ئەمنییەتی میلی، شیرازە ی گشتی **ordre public**، تەندروستی و نەریتی میلی.

بەندی 14

- 1- دەولەتانی پەیمانەست رێز دەگرن له ئازادی بیرورا، ویژدان و دینی زارۆک.
- 2- دەولەتانی پەیمانەست دەبیت رێزیان هەبیت بۆ ماف و ئەرکەکانی دایکوباوک یان، ئەگەر هەبیت، سەرپەرشت، که به شیوهیه کی گونجاو له گەڵ فراژووتنی بەردەوامی زارۆکه که، ریتویتی و ئامۆزگاریی زارۆک بکەن له پیاده کردنی ئەم مافەدا.
- 3- ئازادی پەیرهویکردنی دین یان باوهری خو سەرفرووی تەنھا ئەو جوهره سنوور بەندییە دەبن که قانون بیان سەپینی و پنیوست بن بۆ پاراستنی ئەمان، شیرازە، تەندروستی گشتی و نەریتی میلی یان ماف و ئازادی کەسانی دیکە.

بەندی 15

- 1- دەولەتانی پەیمانەست دەیسەلمینن که زارۆک مافی ئازادی سازکردنی کۆمهله و ئازادی جفینی ئاشتییانە ی هەیه.
- 2- پیاده کردنی ئەو مافانە نابیت سەرفرووی هیچ سنوور بەندییە کی دیکە بیت جگه لهوانە ی دەستوور دەیان سەپینی و پنیوستن له کۆمه لگه ی دیمۆکراتدا، به ره چاوگرتنی پاراستنی ئەمنییەتی میلی و ئەمنییەتی گشتی، شیرازە ی گشتی **ordre public** بۆ پاراستنی تەندروستی گشتی و نەریتی میلی و ماف و ئازادی کەسانی دیکە.

بەندی 16

- 1- نابیت کاروباری هیچ زارۆکینک دووچاری دەست تیوهردانی ئاره زوومه ندانه و ناقانونی بیت، چ بواری شەخسی و خیزان بیت، چ مال و پتوهندی بیت، ههروه ها نابیت هیرشی ناقانونی بکریته سەر شەرهف و ناوبانگی.
- 2- زارۆک مافی ئەوه ی ههیه قانون بیپاریزی له دەست تیوهردان و هیرشی لهم بابەته.

بهندی 17

- دهوله تانی پهیمان بهست دهیسهلمینن که ماسمیدیا ئه رکیکی گرنگی له ئهستویه و دهبنه دهسته بهری راگه یشتنی زارۆک به زانیاری و که رهسته له سه رچاوهی هه مه جۆری میلی و نیوده وله تیه وه، به تابه تی ئه وهی رێ هه مواری ده کات بۆ گه شهی جفاکی، روحی و ئا کاره کی زارۆک و ههروه ها ته ندروستی هۆشه کی و له شه کیان. دهوله تانی پهیمان بهست بۆ ئه م مه به سه ده بی:
- a. ماسمیدیا هان بدن بۆ بلاو کردنه وهی زانیاری و که رهسته ی وه ها که سوودی جفاکی و فه رهه نگیان بۆ زارۆک هه بیته و بگونجین له گه ل په یامی بهندی 29.
- b. بینه هاندهری ها کاریی نیوده وله تی له بواری به رهه م هینان، گۆرینه وه و بلاو کردنه وهی زانیاری و که رهسته ی له و بابه ته، له سه رچاوهی فه رهه نگی هه مه جۆری میلی و نیوده وله تیه وه.
- c. بینه هاندهری بلاو کردنه وهی کتییی زارۆکان.
- d. ماسمیدیا هان بدن به تابه تی ره چاوی پینداویستی زمان بکه ن لای زارۆکی گه لانی که مایه تی و به رایي ناوچه که.
- e. بینه هاندهری پیشخستی رینویتی بۆ پاراستنی زارۆک له زانیاری و که رهسته ی وه ها که زیان به خشی بیت بۆ خوشگوزهرانیی ئه و زارۆکه، ئه مه ش به ره چاوگرتنی بریاره کانی بهندی 13 و 18.

بهندی 18

- 1- دهوله تانی پهیمان بهست ئه و په ری هه ول ده دن بۆ ده سه بهر کردنی سه لماندنی پرنسیپی ئه وهی هه م دایک و هه م باوک هاو به ش به رپرسن له بواری بار هینان و گه شه کردنی زارۆکا. دایکوباوک، یان گه ر هه بوو سه ره په رشت، به رپرسایه تی یه که می هه یه له بواری بار هینان و گه شه کردنی زارۆکا. ده بیته به رژه وهندی زارۆک، لای ئه وان، پله ی یه که می هه بی.
- 2- به مه به ستی ره خساندنی ده رفه ت بۆ مافه کانی ئه م مافنامه یه و مسۆگه ر کردنیان ده بیته ده وله تانی پهیمان بهست هاریکارییه کی گونجاوی دایکوباوک و سه ره په رشت بکه ن له وه دا که به رپرسایه تی خویان له بواری بار هینان و گه شه کردنی زارۆکا جینه چی بکه ن. ههروه ها ده بیته بینه ده سه بهری پیشخستی بنگه، داموده زگه و خزمه تگوزاری بواری چاودیری زارۆک.
- 3- دهوله تانی پهیمان بهست ئه و په ری هه ول ده دن بۆ ده سه بهر کردنی مافی سوومه ند بوون له بنگه و خزمه تگوزاری چاودیری زارۆکان - بۆ ئه و زارۆکانه ی مافیان لێ هه بیته و دایکوباوکیان رۆژانه له کاربن.

بهندی 19

1- دهوله تانی پهیمانبهست هه موو کاریکی گونجاوی دهستووری، رێبهری، جفاکی و فیرکاری ده کهن بۆ پاراستنی زارۆک، کاتیک زارۆک لای دایکوباوکییه تی یان لای یه کیکیانه یان لای سه رپه رشته یان لای هه ر که سیکي دیکه یه، له هه موو جوړه په لاماردانی دهروونی و له شی، دهست درێژی و بریندار کرد، فه رامۆشی و خه مساردی، به دکاری و به ده رفتاری، به په لاماردانی سیکسیشه وه.

2- ئەم ههنگاوانه ی پاراستن ده بیته، به شیوه یه کی گونجاو، ئەوهش بگریته وه که هه م رێبازی کاریگه ر هه بیته بۆ دارشته ی به رنامه ی جفاکیی ئەوتۆ یارمه تی پنیوست بدات به زارۆکه که و که سانی سه رپه رشته ی زارۆکه که، هه م شیوه ی تازه دارپێژی بۆ پێش پینگرتن، دیاریکردن، راپۆرتاندن، ئاراسته کردن، لیکۆلینه وه، چاره کردن و به دوادا چوونی دۆخی به دکاری به رانه ر زارۆک له و بابه تانه ی له سه ره وه باس کران و گه ر پنیوستیش بکات، دهست تیوه ردانی قانونیش.

بهندی 20

1- ئەو زارۆکه ی به شیوه یه کی کاتی یان هه میشه یی ژینگه ی خێزانی خۆی لی زهوت ده کریت، یان له پیناوی به رژه وهندی خۆیدا رێی پی نادرئ له و ژینگه یه دا بمینیت، مافی هه یه له لایه ن دهوله ته وه پاراستنی تایبه تی هه بیته و کۆمه ک بکریت.

2- دهوله تانی پهیمانبهست، هاوئا ههنگ له گه ل دهستووری میلی خویاندا، ده بیته سه رپه رشته یه کی به دیل بۆ ئەو جوړه زارۆکانه، دا بین بکه ن.

3- ئەم جوړه سه رپه رشته یه ده شیته، بۆ نموونه، جینشینکردن بیته لای خێزانی سه رپه رشت، که فاله تی ئیسلامه تی بیته، ته به ننی بیته، یان جینشینکردن بیته له بنگه یه کی هه موار بۆ سه رپه رشته ی زارۆک. له هه لسه نگانندی ئەم به دیلانه دا ده بیته مه سه له ی خواستی به رده و امبوونی بار هینان، پاشخانی نه ته وه یی، دینی و فه ره ههنگی و زمانی زارۆک، ره چاو بگیری.

بهندی 21

له ناو دهوله تانی پهیمانبهستدا، ئەوانه ی ته به ننی ده سه لمینن یان رێی پی ده ده ن، ده بیته ده سه ته به ری بکه ن که به پله ی یه که م به رژه وهندی زارۆک ره چاو بگیری و ده بی:

a. ده سه ته به ری بکه ن که ته به ننی ته نها له لایه ن فه رمانگه ی پسپۆره وه په سه ند ده کریت، که هاوئا ههنگ له گه ل قانونی گونجاو و پرۆسه کاری گونجاو و له سه ر بناخه ی زانیاری له بار و باوه رپیکراو بریاری سه لماندنی ته به ننیه که ده دات، ئەویش به ره چاو گرتنی پینگی زارۆکه که

- به‌رانبهر دایکوباکی، خزمان و کهسانی سه‌ره‌رشت، ئەگەر پێویستیش بێت، ره‌زامه‌ندی کهسانی په‌یوه‌نیدار وه‌رگیرێ دهرباری ئەم ته‌به‌نییه له‌سه‌ر بناخه‌ی راویژێکی پێیان کراوه.
- b. بیسه‌لمینن که ته‌به‌نی نیوده‌وله‌تی ده‌شی بیه‌ته شیوه‌یه‌کی دیکه‌ی سه‌ره‌رشته‌ی زارۆک ئەگەر نه‌کریت زارۆکه‌که جینشین بکری لای خیزانیکی سه‌ره‌رشت یان نه‌کریت له‌ ناو وه‌لاته‌که‌دا ته‌به‌نی بکری یان به‌ شیوه‌یه‌کی گونجاو سه‌ره‌رشته‌ی بکری.
- c. ده‌سته‌به‌ری بکه‌ن که ئەو زارۆکه‌ی ده‌دریته ته‌به‌نی نیوده‌وله‌تی هه‌مان گه‌ره‌نتی و نۆرمی ته‌به‌نی میلی ده‌بیت.
- d. هه‌موو کاریک بکریت بۆ ئەوه‌ی له‌ باری ته‌به‌نی نیوده‌وله‌تییدا ده‌سته‌به‌ر بکریت که جینشینکردنی زارۆکه‌که نه‌بیه‌ته مایه‌ی سوودێکی ئابووری ناره‌وا بۆ کهسانی به‌شدار له‌م کاره‌دا.
- e. ده‌رفه‌ت بره‌خسێنری بۆ ئامانجه‌کانی ئەم به‌نده، ئەوه‌نده‌ی بکریت، به‌وه‌ی په‌یمان و هاریکاری دوولایه‌نه و فره‌لایه‌نه به‌سه‌رتی به‌مه‌به‌ستی ده‌سته‌به‌رکردنی ئەوه‌ی دامه‌زراندنی زارۆک له‌ وه‌لاتیکی دیکه له‌لایه‌ن بنگه و داموده‌زگه‌ی پسپۆره‌وه بی.

به‌ندی 22

- 1- ده‌وله‌تانی په‌یمانبه‌ست ده‌بیت کاری گونجاو بکه‌ن بۆ ده‌سته‌به‌رکردنی ئەوه‌ی که زارۆک داوای ستانووێ په‌نابه‌ری ده‌کات، یان به‌پێی قانونی میلی و نیوده‌وله‌تی له‌بار و پرۆسه‌کاری له‌بار، به‌ په‌نابه‌ر داده‌نریت، چ به‌ ته‌نها هاتبیت چ له‌ته‌ک دایکوباکی یان هه‌رکه‌سیکی دیکه، پاراستنی له‌باری بۆ ته‌رخان بکری و کۆمه‌کی مرۆفدۆستانه بکری به‌ سوودمه‌ندبوون له‌و مافگه‌لانه‌ی له‌م مافنامه‌یه‌دا هاتوون، یان له‌ به‌لگه‌نامه‌ی نیوده‌وله‌تی دیکه‌دا که ده‌رباره‌ی مافی مرۆف و مافی مرۆفدۆستانه بن و ده‌وله‌تانی ناوبراو په‌یره‌وی بن.
- 2- بۆ ئەم مه‌به‌سته‌ش، ده‌وله‌تانی په‌یمانبه‌ست، به‌ شیوه‌یه‌کی لایان باش بێت، هاوکار ده‌بن له‌ هه‌موو چالاکیه‌کی له‌لایه‌ن سازمانی ده‌وله‌تانی یه‌کگرتوو UN، سازمانی دیکه‌ی «نیوان - ده‌وله‌تی» یان سازمانی ناده‌وله‌تی، که هاوکار بێت له‌گه‌ل سازمانی ده‌وله‌تانی یه‌کگرتوودا، بۆ پاراستن و کۆمه‌کردنی زارۆکی وه‌ها و بۆ گه‌ران به‌ داوای دایکوباکی و ئەندامانی دیکه‌ی خیزانی زارۆکی په‌نابه‌ر به‌ مه‌به‌ستی په‌یداکردنی زانیاری پێویست بۆ یه‌کگرتنه‌وه‌ی زارۆکه‌که و خیزانه‌که‌ی. له‌ باریکدا دایکوباکی و ئەندامانی دیکه‌ی خیزان نه‌دۆزێنه‌وه، زارۆکه‌که، هاوئاهه‌نگ له‌گه‌ل ئەم مافنامه‌یه‌دا، هه‌مان پاراستنی ده‌دریته‌ی که ده‌دری به‌ زارۆکیکی دیکه‌ی به‌ شیوه‌یه‌کی کاتی یان هه‌میشه‌یی، له‌به‌ر هه‌ر هۆیه‌ک بێت، ژینگه‌ی خیزانی خۆی لێ زه‌وت کرابیت.

بهندی 23

1- دهولتانی پهیمانبهست دهیسهلمینن که زاروکیک هاندیکاپی له شه کی یان هوشه کی هه بیته ده بیته دهرفته تی ژیانیکی ریزدارانه و تهواوی بو بره خسی له بارودوخینکدا که ده بیته دهسته بهری ریزگرتن و گه شه دهدات به باوه ربه خو بوون و ری خوش دکات بو به شداربوونیکی چالاکانه له کومه لگه دا.

2- دهولتانی پهیمانبهست دهیسهلمینن که زاروکی هاندیکاپ خاوه نی مافه له وهی سه ربه رشتی تایبه تی پیوسته و ده بیته، له چوارچیوهی توانادا، بیته هاندهر و دهسته بهری ته وهی زاروکی مافدار و که سانی به رپرسن له سه ربه رشتیکردنی، ته و کومه که یان پی بکری که داوایان کردووه و گونجاوه به ره چاوگرتنی بارودوخی زاروکه که و بارودوخی دایکوباوک یان که سانی سه ربه رشتی زاروکی.

3- به ره چاوکردنی پیداویستی تایبه تی زاروکی هاندیکاپ ده بیته ته و کومه که ی خالی دووه می ته مهنده باسی دکات، ته گهر بکریته، بینه رانه بهر بیته، به ره چاوگرتنی سامانی تابووری دایکوباوک یان سامانی تابووری که سانی سه ربه رشتی زاروکی، ته مهش به مه بهستی دهسته بهرکردنی سه رچاوهی کاریگهر بو راگه یشتن به خویندن و راهینان، خزمه تگوزاری ته ندروستی و بووژاندنه وه و ناماده کاری بو کارکردن و دهرفته گی شاننه وه به مه بهستی ره خساندن باشترین دهرفته بو گونجان له کومه لگه دا و بو گه شه کردنی که سه کی، به گه شه کردنی فهره نگی و روحیه وه.

4- دهولتانی پهیمانبهست به روچیکی هاریکاری نیوده وله تیپانه دهرفته خوش ده که ن بو گوړینه وهی زانیاری دهرباره ی چاره ی پیشپیگیری ته ندروستیانه و دهرمانکاری و چاره ی دهررونی و کارکرده کی زاروکانی هاندیکاپ، ههروه ها په یداکردن و بلاو کردنه وهی زانیاری دهرباره ی ریبازی بووژاندنه وه، خویندن و فیرکاری پیشه یی، به مه بهستی دهرفته دان به دهولتانی پهیمانبهست بو زیادکردنی توانا و زانیی خو یان و فره واندنی شاره زاییان له و بو ارانه دا. لیته شدا پیداویستیبه کانی وه لاتانی فراژی به تایبه تی ره چاو ده گیرین.

بهندی 24

1- دهولتانی پهیمانبهست دهیسهلمینن که زاروکی مافی هه به له گه یشتن به باشترین ئاستی مومکینی ته ندروستی و مافی هه به سوودمه ند بیته له خزمه تگوزاری نه خوشی و بووژاندنه وه. دهولتانی پهیمانبهست ده بیته هه ول بدن دهسته بهری بکه ن که هه یچ زاروکیک ته م مافی راگه یشتنه ی به خزمه تگوزاری نه خوشی و ته ندروستیبه ی لی زهوت نه کری.

2- دهولتانی پهیمانبهست ده بیته هه ول بدن که ته م مافه به تهواوی پیاده بیته و ده بیته به تایبه تی کاری گونجاو بکه ن بو:

- d. زانیاری و ریتویتی، دهرباره‌ی خۆیتندن و پیشه، دابین و ره‌خساو بیتت بۆ هه‌موو زارۆکیک.
- e. کار بکری بۆ هاندانی ئاماده‌بوونی به‌رده‌وام له خۆیتدنگه‌دا و که‌مکردنه‌وه‌ی رێژه‌ی دابرا‌ن له خۆیتندن.

2- ده‌وله‌تانی په‌یمانبه‌ست هه‌موو هه‌نگاوێکی له‌بار هه‌ل ده‌نین بۆ دهره‌به‌ستکردنی ئه‌وه‌ی دیسپلینی خۆیتدنگه به شیوه‌یه‌ک رابگیرێ هه‌واشه‌هه‌نگ بیت له‌گه‌ل سه‌روه‌ری مرۆفایانه‌ی زارۆک و هه‌واشه‌هه‌نگیش بیت له‌ته‌ک ئه‌م مافنامه‌یه‌دا.

3- ده‌وله‌تانی په‌یمانبه‌ست رێ خۆش ده‌که‌ن و ده‌بنا هاندهری هاریکاری نیوده‌وله‌تی له‌ بواری فیر کاریدا، به‌تایبه‌ته‌ی بۆ مه‌به‌ستی بنه‌برکردنی نه‌زاین و بیسه‌وادی له‌ هه‌موو جیهاندا و بیته‌ هۆی ئاسان بوونی راگه‌یشتن به‌ زانیاری ته‌کنیکی و زانستانه و ریتبازی هه‌واچه‌رخ‌ی فیر کاری. لیره‌شدا پیداو‌یستیه‌کانی وه‌لاتانی فراژی به‌تایبه‌تی ره‌چاو ده‌گیرین.

به‌ندی 29

- 1- ده‌وله‌تانی په‌یمانبه‌ست رێکن له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی ئامانجی خۆیتدنی زارۆک:
- a. گه‌شه‌کردنی هه‌موو دهره‌فه‌ته‌کانی زارۆکه له‌ بواری که‌سایه‌تی، به‌هره‌مه‌ندی و توانای له‌شه‌کی و هۆشه‌کی.
- b. گه‌شه‌کردنی ریت نانه له‌ مافگه‌لی مرۆف و ئازادیه‌ بنه‌ره‌تیه‌کانی هه‌روه‌ها بۆ ئه‌و پرئسیپانه‌ی له «به‌یاننامه‌ی ده‌وله‌تانی یه‌کگرتوو» دا هاتوون.
- c. گه‌شه‌کردنی ریت نانه له‌ دایکوباوکی زارۆک، له‌ ناسنامه‌ی فه‌ره‌هه‌نگی زارۆکه‌که، زمان و به‌هاکانی خۆی، له‌ به‌هاکانی وه‌لاتی زارۆکه‌که و ئه‌و وه‌لاته‌ی لێی ده‌ژی و ریت له‌ فه‌ره‌هه‌نگی دیکه‌ی جودا له‌ فه‌ره‌هه‌نگی زارۆکه‌که خۆی.
- d. ئاماده‌کردنی زارۆکه بۆ ژیا‌نیکی به‌رپرسانه له‌ جقاتیکی ئازاددا به‌ رۆحینی: پر له‌ دهره‌ککردن، ئاشتیخوازانه، سنگفه‌روانی، یه‌کسانی زایه‌ند (ژن و پیاو) و دۆستایه‌تی نیوان هه‌موو گه‌لان، گروپی میلی، نه‌ته‌وه‌یی و دینی و که‌سانی سه‌ربه‌ گروپی گه‌لانی به‌رای.
- e. گه‌شه‌کردنی ریت نانه له‌ ژینگه‌ی سروشتی.

2- هه‌یج به‌شیکی ئه‌م به‌نده و به‌ندی 28 ناییت به‌ شیوه‌یه‌ک رافه‌ بکری که‌ بیته‌ هۆی داشکان له‌ مافی دامه‌زراندن و به‌ریوه‌ بردنی بنگه‌ی فیرکاری له‌لایه‌ن تا‌که‌که‌س و سازمانه‌وه به‌و مه‌رجه‌ی پرئسیپه‌کانی خالی یه‌که‌می ئه‌م به‌نده ره‌چاو بگیرین و به‌و مه‌رجه‌ی خۆیتندن له‌و بنگه‌یانه‌دا لایه‌نی هه‌ره‌ژیری ستانداردی خۆیتندن، که‌ ده‌وله‌ت بریاری داوه، پر بکاته‌وه.

به‌ندی 30

له دهولەتانی خاوهن که مایه تیی میلیلی، دینی، زمانه کی یان کهسانی سه ربه گروپی گهلانی به رایی ناییت مافی زارۆکی ئەو که مایه تی و گه له به رایانه پینشیل بکری له وه دا که له ته ک ئەندامانی دیکه ی گروپه که ی خۆیدا گوزهرانی فه ره هنگی خۆی هه بیته، دینی خۆی رابگه یه نیته و په یه وه ی بکات و زمانی خۆی به کار به یینیته.

به ندی 31

1- دهولەتانی په یمانبه ست دهیسه لمینن که زارۆک مافی کاتی پشو و پشووی هه یه، مافی گه مه و گه شانوه ی ئەوتۆی هه یه گونجاو بیته له گه ل ته مه نیدا و ههروه ها مافی هه یه ئازادانه به شداری دنیای فه ره هنگ و هونه ر بی.

2- دهولەتانی په یمانبه ست هه م ریزه دینن له، هه م ده رفه ت خۆش ده که ن بو، به شدار بوونی زارۆک له دنیای فه ره هنگی و هونه ریدا و ده بنه هانده ری په یدا بوونی ده رفه تی له بار و به کسان بو چالاکی فه ره هنگی و هونه ری و ههروه ها بو چالاکی گه شانوه و کاتی پشو.

به ندی 32

1- دهولەتانی په یمانبه ست دهیسه لمینن که زارۆک مافی پاراستنی هه یه له چه وساندنه وه ی ئابووری و له کار کردنیکی زیانبه خش بیته یان رێگری خویندن بیته، یان مه ترسی هه بیته بو ته ندروستی زارۆکه که یان بو فراژووتنی له شه کی، هۆشه کی، روحی، ئاکاره کی یان جفاکیی زارۆکه که.

2- دهولەتانی په یمانبه ست هه نگاوی قانونی، رێبه ری و جفاکی و فیر کاریبانه دینن بو دهسته به ری پیاده کردنی ئەم به نده. بو ئەم ئامانجه و به ره چاوگرتنی رێساگه لی له باری ناو ئامرازه کانی دیکه ی نیوده وه له تی ده بیته دهولەتانی په یمانبه ست، به تابه تی:

- یه ک یان چه ندین ته مه نی هه ره ژیری کار کردن دیاری بکه ن.
- رێسای له بار دارپژن بو ماوه و هه لومه رچی کار کردن.
- سزا و هه نگاوی دیکه دارپژری بو دهسته به ری پیاده کردنیکی کاریگه رانه ی ئەم به نده.

به ندی 33

دهولەتانی په یمانبه ست هه موو هه نگاویکی له بار دینن، به هه نگاوی قانونی، رێبه ری و جفاکی و فیر کاریبه وه بو پاراستنی زارۆک له به کاره یینانی ناقانونیی نارکو تیکا و ماده ده گه لی هۆشگۆر که له به یاننامه نیوده وه له تیبه کاند هاتوونه ته ناساندن و ههروه ها بو پاراستنی زارۆک له وه ی به کار به یینری له دروست کردن و له بازرگانیی ماده دی وه هادا.

بهندی 34

دهوله تانی پهیمانبهست پهیمان دهدهن زارۆک له هه موو جوړه به کارهینان و پهلاماردانیکی سیکسی پپاریزن. دهوله تانی پهیمانبهست، به تایهتی بو ئه م ئامانجه، هه موو ههنگاوینی لهباری میلی و دولایه نه و فره لایه نه ده نین بو رینگرتن له:

- a. هان دان و ناچارکردنی زارۆک بو کاری سیکسی ناقانونی.
- b. به کار هینانی زارۆک بو له شفرۆشی و کاری دیکه ی سیکسی ناقانونی.
- c. به کار هینانی زارۆک له نواندن و بابه تی پورنوگرافیدا.

بهندی 35

دهوله تانی پهیمانبهست هه موو ههنگاوینی لهباری میلی و دولایه نه و فره لایه نه ده نین بو رینگرتن له فراندن و فرۆشتنی زارۆک یان بازرگانیکردن به زارۆکه وه به هه ر مه بهستیک بیت و به هه ر شیوه یه ک بی.

بهندی 36

دهوله تانی پهیمانبهست ده بیت زارۆک پپاریزن له هه موو جوړه به کارهینانیکی دیکه ی به هه ر باریک زیانی بو زارۆکه که هه بیت.

بهندی 37

دهوله تانی پهیمانبهست ده بنه دهسته بهری ئه وهی:

- a. هیچ زارۆکیک دووچاری ئه شکه نجه و سزا و رهفتاری در و نامرۆقانه و رپزشکینی نه بیت. تاوانی مرۆقی ته مهن ژیر هه ژده سال نابیت حوکمی مه رگ، یان زیندانی هه تا مه رگی، بی ده رفه تی ئازادبوون، بیت.
- b. نابیت هیچ زارۆکیک ناقانونیانه یان ئاره زوومه ندانه ئازادی لی زهوت بکریت. گرتن، ده سته سه ری، گل دانه وه، زیندانی یان هه ر شیوه یه کی دیکه ی زهوتکردنی ئازادی زارۆک ده بیت به په یه وه یکردنی قانون بیت و ته نها وه ک دوا چاره په نای بو ببری و هه تا بکری ماوه ی کورت بیت.
- c. هه موو زارۆکیکی ئازادی زهوتکراو ده بیت به شیوه یه کی مرۆقدۆستانه رهفتاری به رانه بر بکریت، به ریزگرتنی سه ره وه ری ره سه نی مرۆف و به ره چاوگرتنی پینداویستییه کانی مرۆف له و ته مه نه دا. به تایه تی، زارۆکی ئازادی زهوتکراو ده بیت له ته مه نگه وه ره جودا بکریته وه مه گه ر نه کردنی ئه م کاره له به رزه وه ندی زارۆکه که دا بیت و، مه گه ر بارودۆخی ریزه پر بیت دهن، ده بیت زارۆکه که مافی هه بیت، به نامه و به سه ردان، په یوه ندی له گه ل خیزانه که ی خو ی هه بیت.

d. ههموو زارۆکیکی ئازادیی زهوتکراو دهییت مافی ههبیته، به زووترین کات، رابگات به ههم یاریدهری قانونی و ههم یارمهتی دیکهی لهباری وهک ئهوهی داوا بکات رهبویهتی زهوتکردنی ئازادییهکهی لهلایهن دادگه، یان فهیمانگهیهکی دیکهی پێسپۆری، ئازادی، بیلایهنهوه ئهزمون بکری ههروهها مافی ههبیته دۆزهکهی بریاریکی خیرای تیدا بدری.

بهندی 38

1- دهولهتانی پهیمانبهست پهیمان دهدهن ههم ریزگیر بن له ریساهلی ناو قانونی مرۆفدۆستانهی نیودهولهتی که دهبرارهی ناکوکی چه کردارین و زارۆک دهگرهوه و ههم دهستهبهری ریزگرتن بن لهو ریساهله.

2- دهولهتانی پهیمانبهست ههموو ههنگاویکی مومکین دهنین بۆ دهستهبهرکردنی ریزگرتن له بهشداریی راستهوخۆی مرۆفی ژیر پازده سال له دوژمنکاریدا.

3- دهولهتانی پهیمانبهست، مرۆفی ژیر پازده سال، له هیزی چه کرداری خۆدا وهرناگرن. ئهگه مرۆفی ژوو پازده و ژیر ههژده سال وهرگیران ئهوا دهیته ههول بدری له پێشدا گهورهکان وهرگیرین.

4- دهولهتانی پهیمانبهست، هاوئاهاهنگ لهگهڵ پهیمانگانی خۆیان دهبرارهی پاراستن و سههرپهرشتیکردنی خهڵکی مهدهنی که بهشیکه له قانونی مرۆفدۆستانهی نیودهولهتی، ههموو ههنگاویکی مومکین دهنین بۆ دهستهبهرکردنی پاراستن و سههرپهرشتیکردنی ئهو زارۆکانهی دووچاری ناکوکی چه کرداری دهبن.

بهندی 39

دهولهتانی پهیمانبهست ههموو ههنگاویکی مومکین دهنین بۆ دهرفهت خۆشکردنی بووژاندنهوهی لهشهکی و دهروونی و ههروهها گونجاندهوهی جفاکیی زارۆکیک که دووچاری ههر شیوه بهدکاری، دهستدریژی یان پهلاماردان بووبیت، دووچاری ئهشکهنجه یان ههر سزایهک و رهفتاریکی در و نامرۆفانه و ریزشکین بووبیت، دووچاری ناکوکی چه کرداری بووبیت. بووژاندنهوه و گونجاندهوهی وهها دهیته له ژینگهیه کدا بیت تهندروستی و کهرامهت و سهروهیری زارۆکی تیدا گهشه بکات.

بهندی 40

1- دهولهتانی پهیمانبهست دهیسهلمینن که ههموو زارۆکیکی گومانلیکراو، تاوان ئاراسته کراو یان به تاوانبار دانراو مافی ههیه به شیوهیهک رهفتاری لهگهڵ بکری: که دهرکی زارۆکه که بۆ بها و کهرامهت زیاد بکات، که ریزی زارۆکه که بۆ مافگهلی مرۆفانه و ئازادیی بنهههتی کهسانی دیکه

زیاد بکات، ته‌مه‌نی زارۆکه‌که ره‌چاو بگيریت، ته‌مای گونجاندنه‌وه‌ی زارۆکه‌که ره‌چاو بگيری بۆ
ئه‌وه‌ی له‌ کۆمه‌لگه‌دا رۆلێکی بنیاتنه‌رانه بگيریته ئه‌ستۆ.

2- بۆ ئه‌م مه‌به‌سته و به‌ ره‌چاوگرته‌ی رێساگه‌لی له‌باری ناو ئامرازگه‌لی نێوده‌وه‌تی، ده‌وله‌تانی
په‌یمانبه‌ست، به‌تایبه‌تی ده‌بنه‌ ده‌سته‌به‌ری:

a. ناییت هه‌چ زارۆکیک به‌ هۆی کرداریکی یان هه‌له‌یه‌کی، به‌ قانونی میلی یان
نێوده‌وه‌تی ئه‌و ده‌مه‌ی رووداوه‌که قه‌ده‌غه نه‌بوویت، به‌ گومانلیکراو، تاوان ئاراسته‌کراو
یان تاوانبار دابنری.

b. هه‌ر زارۆکیکی گومانی تاوانیکی لێ بکری یان تاوانیکی ئاراسته‌ بکری لایه‌نی که‌م ئه‌م
ده‌سته‌به‌رانه‌ی ده‌بی:

- i. به‌ بێگونا‌ه‌ دابنری هه‌تا گونا‌هی زارۆکه‌که به‌پێی قانون ده‌سه‌لمیندری.
- ii. ده‌سته‌به‌جی و راس‌ته‌وخۆ ئاگادار بکری له‌و داوایه‌ی له‌سه‌ریه‌تی، و ئه‌گه‌ر
گونجاو بێت، له‌ رێی دایکوباوک یان سه‌ریه‌رشتییه‌وه، و هه‌روه‌ها یاریده‌ری
قانونی یان یارمه‌تی دیکه‌ی له‌باری هه‌بیت کاتی ئاماده‌کردن و ره‌پیش
خستنی داکو کینامه‌ی خۆی.
- iii. دۆزه‌که‌ی بێوه‌خران یه‌ کلا بکریته‌وه له‌لایه‌ن فه‌رمانگه‌یه‌کی پسه‌پۆری، ئازادی،
بێلایه‌نه‌وه یان له‌لایه‌ن بنگه‌یه‌کی دادپرسه‌وه له‌ پرۆسه‌یه‌کی بێلایه‌ندا به‌پێی
قانون و به‌ ئاماده‌بوونی یاریده‌ری قانونی یان هه‌ی دیکه‌ی له‌بار و هه‌روه‌ها
دایکوباوک یان سه‌ریه‌رشتی زارۆکه‌که، به‌ مه‌رجیک ئه‌مه‌یان دژ به
به‌رژه‌وه‌ندی زارۆکه‌که نه‌بیت، به‌تایبه‌تی به‌ ره‌چاوگرته‌ی ته‌مه‌ن و بارودۆخی
زارۆکه‌که.
- iv. زۆری لێ نه‌کریت بۆ گه‌واهی یان بۆ سه‌لماندنی تاوانباری خۆی، گه‌واهی دژ
به‌ زارۆکه‌که لێی بپرسریته‌وه یان بدری به‌ لێپرسینه‌وه و هه‌روه‌ها و به‌هه‌مان
هه‌لومه‌رج داوای گه‌واهی بۆ زارۆکه‌که بکری و بدریته‌ لێپرسینه‌وه.
- v. ئه‌گه‌ر زارۆکه‌که به‌ تاوانبار دانرا، ئه‌م بریاره و بریاری هه‌لسوکه‌وتیک، که
ده‌بیته‌ ده‌رئه‌نجامی ئه‌میان، بدریته‌ فه‌رمانگه‌یه‌کی به‌رترتی، پسه‌پۆری، ئازاد و
بێلایه‌ن یان بنگه‌یه‌کی دادپرسی به‌ پێی قانون بۆ ئه‌زمونکردنه‌وه.
- vi. بێ ئه‌وه‌ی له‌سه‌ر زارۆکه‌که بکه‌ویت، سوود له‌ ته‌رجومان وه‌رگيریت ئه‌گه‌ر
زارۆکه‌که له‌و زمانه‌ی به‌کار ده‌هێنری تینه‌گات و نه‌زانێ قسه‌ی پێ بکات.
- vii. له‌ سه‌رله‌به‌ری پرۆسه‌که‌دا ریزی ته‌واو له‌ ژبانی که‌سه‌کی زارۆکه‌که بگيریت.

3- دهوله تانی پهیمانبهست ههول دهدهن دهرفهت خوش بکهن بۆ دانانی قانون و پرۆسه، و بۆ دامهزراندنی فهیمانگه و دهزگه ی وهها که تایبهت گونجاوی ئه و زارۆکانه بیت که گومانیان لێ دهکریت، تاوانیان ئاراسته دهکرێ یان تاوانبار دهکرین، و به تایبهتی:

- a. سنووری هه رهژیری سزا دیاری بکری،
- b. گهر له بار و به پیویست زانرا، کار بکری بۆ چاره سه رکردنی ئه وانه ی مندالترن له و ته مه نه، بێ ئه وه ی پرۆسه ی دادگه به کار به یئیریت، به و مه رجیه ی مافگه لی مرؤف و پاراستنی ده ستووری ته و او ریزگی را و بی.

4- ههنگاوی هه مه جوهر - وهک سه ره په رشتی، رینویتی و ریساگه لی ئامۆژگاری و چاودیری، سه ره په رشتی ناو خیزانی سه ره په رشت، دا یینکردنی به رنامه بۆ خویندنی گشتی و فیرکاری پیشه یی و به دیلی دیکه بۆ سیسته می سه ره په رشتی زارۆک له مه له ندی تایبه تدا - بنری بۆ ده سه به رکردنی ره فتاریکی وهها به رانه به زارۆک گونجاو بیت بۆ خوشگوزه رانیان و له بار بیت له گه ل ره چا و گرتنی هه م بارودۆخی که سه کی زارۆکه که و هه م تا وانه که.

به ندی 41

هیچ به شیکێ ئه م مافنامه یه کار ناکاته سه ر بریارگه لیکێ زیاتر برۆن له بواری راستاندنی مافگه لی زارۆک، و له مانه دا هاتین:

- a. ده ستووری ده وله تی په یمانبه ست، یان
- b. ده ستووریکێ ئیئوده وله تی که ئه و ده وله ته بگریته وه.

بهشی دووهم

بهندی 42

دهوله تانی پهیمان بهست پهیمان دهدهن له رێی ههنگاوی گونجاو و چالاكوهه بریار و برنسیپه کانی ئەم بهیاننامهیه بهناو ههم زارۆک و ههم گهوره ته مه ندا بلاو بکه نه وه.

بهندی 43

1- بۆ ئەزموونکردنی به رهو پیش چوونی دهوله تانی پهیمان بهست له بواری راستاندنی بهرپرسایه تییان به پینی ئەم مافنامهیه ده بێت کۆمیته یه ک بۆ مافگه لی زارۆکان بێته دامه زراندن بۆ جێبه جێکردنی ئەم خالانه ی خواره وه.

2- کۆمیته که ده بێت پیک هات بێت له ده سپۆری ناسراو به ئاكار به رزی و لێسه لمیندراو لهو بوارانیه ی ئەم مافنامهیه ده یان گرێته وه. ئەندامانی کۆمیته که له لایه ن دهوله تانی پهیمان به سته وه، له ناو هاوژیدانی خۆیدا، دینه هه لێژاردن و ئەم ئەندامانه به توانای خۆیان کار ده که ن و له بهر ئەوهش ده بێت ههم یه کسانیه دابه شینی جوگرافی و ههم سیسته می بنه ما ده ستووریه کان ره چاو بگیری ن.

3- ئەندامانی کۆمیته که به ده نگ دانی نه یینی دینه هه لێژاردن له لیسته یه کی دهوله تانی پهیمان بهست ناوزه دیان ده که ن. ههر دهوله تیکه پهیمان بهست بۆی هه یه یه ک ئەندامی خۆی ناوزه د بکات.

4- یه که م هه لێژاردنی ئەم کۆمیته یه ده بێت ئەوپه رێ شه ش مانگ پاش رۆژی پیاده کردنی ئەم مافنامه یه، بکری ت. پاش ئەوهش به دوو سال جار یک. لایه نی که م چوار مانگ بهر له رۆژی ههر هه لێژاردن یک ده بێت سکر تیری گشتی دهوله تانی یه کگرتوو به نووسین داوا له دهوله تانی پهیمان بهست بکات که له ماوه ی دوو مانگدا پێش نیازی خۆیان ره پێش بخه ن. پاشان، سکر تیری گشتی، لیسته ی ههر هه موو که سانی پێش نیاز کراو به پینی ریزه بندی ئەلفوبی له ته ک ناوی ئەو دهوله ته پهیمان به سته ی پێش نیازی کردوون، ساز ده کات و ده یخاته بهر ده ستی دهوله تانی پهیمان بهست.

5- هه لێژاردن له جفینی دهوله تانی پهیمان به سته ده بێت، که سکر تیری گشتی دهوله تانی یه کگرتوو داوایان ده کات و له باره گای دهوله تانی یه کگرتوو ده گیری ن. له م جفینانه دا، که به ئاماده بوونی دوو له سینی ژماره ی دهوله تانی پهیمان بهست ده بنه بریار ده ر، ئەو که سانه ی زیاترین ژماره ی ده نگ و زۆرینه ی ره های دهنگی دهوله تانی پهیمان به سته ئاماده و ده نگ ده ره یین، بۆ کۆمیته که دینه هه لێژاردن.

- 6- ئەندامی کۆمیتە بۆ ماوهی چوار سال دینە هەلبژاردن. دەشی یینەوه هەلبژاردن ئەگەر دیسان ناوزەد بکریتهوه. دوو سال پاش هەلبژاردنی یەكەم، کاتی مانداتی پینج ئەندام کۆتا دەبیت. دەستبەجی پاش یەكەم هەلبژاردن ناوی ئەو پینج ئەندامە، بە ناو راکیشان، لەلایەن دەمراستی جفینەکەوه دیاری دەکری.
- 7- ئەگەر ئەندامیکی کۆمیتەکە بمریت، یان دەست لە کارەکەیی خۆی هەل بگریت یان ئاشکرای بکات کە لەبەر هەر هۆیک بمریت ناتوانی کارەکەیی خۆی لە کۆمیتەکەدا جیبەجی بکات، ئەوا دەبیت ئەو دەولەتە پەیمانەستەیی ئەم ئەندامە ناوزەد کردبوو، بە مەرجی سەلماندنی کۆمیتەکە، پسپۆریکی دیکە لە ناو هاوژێدانی خۆیدا ناوزەد بکات بۆ گرتنە ئەستۆی ئەو ئەرکە بۆ ئەو ماوه مەندائەتی ماوه.
- 8- کۆمیتەکە خۆی شیرازەیی کاری خۆی دیاری دەکات.
- 9- کۆمیتەکە سەرۆکایەتییک، بۆ ماوهی دوو سال، بۆ خۆی هەل دەبزیری.
- 10- جفینەکانی کۆمیتەکە لە بارەگای دەولەتانی یەكگرتوو، یان لە جیبەکی دیکە لەبار کە کۆمیتەکە بریاری دەدات، دەگیری. لە باری ئاساییدا کۆمیتەکە سالانە کۆ دەبنەوه. ماوهی جفینەکانی کۆمیتەکە بە ریک کەوتن لەگەڵ دەولەتانی پەیمانەستەیی دیاری دەکری و، گەر پیویستی کرد، دەستکاری دەکری، ئەویش بە سەلماندنی ئەنجومەنی گشتی.
- 11- سکریتی دەولەتانی یەكگرتوو دەبیت کارمەند و دەزگەیی پیویست تەرخان بکات بۆ ئەوهی کۆمیتەکە بتوانی ئەرکی خۆی بەپیی ئەم مافنامەیی بە شیوهیی کی کاریگەر جیبەجی بکات.
- 12- ئەندامانی ئەم کۆمیتەیی بەپیی ئەم مافنامەیی دامەزراوه، دەبیت بە سەلماندنی ئەنجومەنی گشتی مووچە وەرگیری بەو مەرجانەیی ئەنجومەنی گشتی دایدەنی.

بەندی 44

- 1- دەولەتانی پەیمانەست پەیمان دەدەن لە ریی سکریتی گشتی دەولەتانی یەكگرتوووه راپۆرت بەدەن بە کۆمیتەکە دەربارەیی ئەو کارانەیی کردوویانە بۆ پیادەکردنی ئەو مافانەیی لەم مافنامەییەدا هاتوون و پيشکەوتنیکی وەدەست هاتبیت لە سوودمەندبوون لەم مافانە:
- a. لە ماوهی دوو سالی پاش ئەوهی ئەم مافنامەیی دەولەتی پەیمانەست دەگریتهوه،
- b. پاش ئەوه بە پینج سال جاریک.
- 2- راپۆرتەکانی سەر بەم بەندە دەبیت هەلومەرج و کیشە، گەر هەبیت، دیاری بکات و چۆن کاری کردۆتە سەر جیبەجیکردنی پەیمانەکانی ئەم مافنامەیی. راپۆرتەکان دەبیت ئاگاداری تەواویان

تیدا بیت بۆ ئەوێ کۆمیتە که وێنەیه کی تەواوی هەبیت دەربارە ی پیاوێ کردنی بریارە کانی ئەم مافنامە یە لەو دەولەتە ی جیتی باسە.

3- دەولەتێکی پەیمانەست که لە یە کەم راپۆرتدا ئاگاداری تەواوی داوێ بە کۆمیتە که پێویست ناکات لە راپۆرتە کانی پاش ئەویاندا، که لە بەشی b ی یە کەم خالدا باس کراون، هەمان ئاگاداری بنەرەتی دووپات بکاتەو.

4- کۆمیتە که دەتوانی داوای ئاگاداری زیاتر بکات لە دەولەتانی پەیمانەست دەربارە ی جیبەجیکردنی بریارە کانی ئەم مافنامە یە.

5- کۆمیتە که بە دوو سال جارێک، لە رێی کۆری ئابوورە کی و جفاکییەو، راپۆرت دەربارە ی کارە کانی خۆی دەخاتە بەردەم ئەنجومەنی گشتییەو.

6- دەولەتانی پەیمانەست دەبیت راپۆرتە کانی خۆیان لە وەلاتە کانی خۆیاندا بۆ گەل ئاشکرا بکەن.

بەندی 45

بە مەبەستی رێ خۆشکردن بۆ جیبەجیکردنی کارێگەرانی بریارە کانی ئەم مافنامە یە و بۆ هاریکاری نیو دەولەتی لەو بوارانە ی مافنامە که دەیان گرتەو، دەبی:

a. بنگە ی تایبەتکار، «فەندی زارۆکانی سەر بە دەولەتانی یە کگرتوو» و بنگە ی دیکە ی دەولەتانی یە کگرتوو مافیان هەبیت بە شدار بن لە چاودێری جیبەجیکردنی ئەو بریارانە ی ئەم مافنامە یە که دەکەوێت چوارچۆنی مانداتی ئەوانەو. کۆمیتە که بۆی هە یە داوای ئامۆژگاری پسیۆرانه بکات لە بنگە و سازمانی پسیۆر، که کۆمیتە که بە لەباری بزانی، دەربارە ی جیبەجیکردنی ئەو بریارانە ی ئەم مافنامە یە که دەکەوێت چوارچۆنی چالاکی ئەوانەو. کۆمیتە که بۆی هە یە داوای راپۆرت بکات لە بنگە ی تایبەتکار، «فەندی زارۆکانی سەر بە دەولەتانی یە کگرتوو» و لە بنگە ی دیکە ی دەولەتانی یە کگرتوو دەربارە ی پیاوێ کردنی ئەم مافنامە یە لە بواریکی بکەوێت چوارچۆنی چالاکی خۆیانەو.

b. کۆمیتە که، بە شێوێ کی خۆی بە لەباری بزانی، دەبیت ئەو راپۆرتانە ی دەولەتانی پەیمانەست بدات بە بنگە ی تایبەتکار، فەندی زارۆکانی سەر بە دەولەتانی یە کگرتوو، بنگە و سازمانی دیکە ی پسیۆر، که دەربارە ی داواکاری یان پیاوێستی ئامۆژگاری تەکنیکی یان کۆمەکی تەکنیکی، وێرای دید و بۆچونی کۆمیتە که خۆی و پێشنیازە کانی دەربارە ی ئەو داواکاری یان پیاوێستیانە.

c. کۆمیتە که بۆی هە یە راسپاردە بدات ئەنجومەنی گشتی بۆ داواکردن لە سکریتیری گشتی که، بۆ سوودی ئەم کۆمیتە یە، بریاری تۆزینەو بەدری دەربارە ی دۆزی تایبەت بە مافگەلی زارۆک.

d. کۆمیته که بۆی ههیه پێشنیاز و راسپاردەى گشتى بدات لهسەر بنه‌ماى ئاگادارییه‌کانى به‌ندى 44 و 45 ی ئەم مافنامه‌یه. ئەو پێشنیاز و راسپاردە گشتییانه دەرئینه هه‌موو ده‌وله‌تیکى په‌یمانبه‌ستى په‌یوه‌ندیدار و هه‌روه‌ها دەرئینه ئەنجومه‌نى گشتى له‌گه‌ڵ تێبینه‌کانى ده‌وله‌تانى په‌یمانبه‌ست، گه‌ر هه‌بن.

3- که گۆرانکارییهک به کارا دانرا، ئەوا ئەو دەولەتانه دەگریتهوه که گۆرانکارییه کهیان سهلماندووه. دەولەتهکانی دیکه یهیمانهست هیشتا هەر گریدراوی ئەم مافنامهیهن و، گەر هه بیته، گۆرانکارییهکانی پیشتری.

بهندی 51

1- سکریتی گشتی دهولەتانی یه کگرتوو ده بیته تیکستی پهرواگه ریی دهولەتانی پهیمانهست، که ده می سهلماندن یان پیهه ندبوونیان دایان رشتوو، وه رگری و بنیریت بۆ هه موو دهولەتان.

2- پهرواگه ریی که دژ به مه بهست و تامانجی ئەم مافنامه یه بیته، ناسه لمیندری.

3- ده کری پهرواگه ری له هەر کاتیکدا بیته بکیشریتهوه، وهها باشه به تیپینییهک ئاراسته ی سکریتی گشتی دهولەتانی یه کگرتوو بکریته. پاشان ئەویش هه موو دهولەتان ئاگادار ده کاتهوه. تیپینییه که له رۆژی وه رگرتنییهوه له لایه ن سکریتی گشتیهوه کارایه.

بهندی 52

دهولەتیکی پهیمانهست ده توانی پاشه کسه له م پهیمانه بکات به نووسینی تیپینییهک بۆ سکریتی گشتی دهولەتانی یه کگرتوو. پاشه کسه که یه ک سال پاش وه رگرتنی تیپینییه که له لایه ن سکریتی گشتیهوه، کارایه.

بهندی 53

سکریتی گشتی دهولەتانی یه کگرتوو به ئەمینداری ئەم مافنامه یه داده نری.

بهندی 54

تیکستی ره سه نی ئەم مافنامه یه، که تیکسته عاره بی، ئینگلیزی، فرانسوی، چینی، روسی و سپانییه که ی وه ک یه ک ره وان، ده بیته بسپیرین به سکریتی گشتی دهولەتانی یه کگرتوو. بۆ سهلماندن لی ره دا نوپته رانی واژوودار، که هەر یه که ی له لایه ن حکومه تی خۆیه وه مافی مۆری دراوه تی، ئەم مافنامه یه یان مۆر کردوو.

«...»

روونکردنهوهی چهند وشهیهک

- به یاننامه ی دهۆله تانی یه کگرتوو The Charter of the UNited Nations
- بووزاندنهوه Rehabilitation
- په رواگه ری Reservation تحفظ
- په یماننامه ی نیودهۆله تی ده رباره ی مافی مرۆف International Covenants on Human Rights
- پیشپینگی ری Preventive بو پیشگرتن له رووداوئیک
- پیشهات Accident
- ته به ننی Adoption
- «مافنامه ی مرۆف» - جار ی گهردوونیی مافی مرۆف The UNiversal Declaration of Human Rights
- جینشین Placement
- ناسنامه Identity
- دهۆله تانی یه کگرتوو United Nations UN
- راستاندن Realization تحقیق
- ریساهلی پرۆسه کاری Procedural Rules
- فهندی زارۆکانی سه ربه دهۆله تانی یه کگرتوو UNited Nations Children's Fund
- ماوه ماوه Periodic
- کاتی پشوو Leisure
- گه شانه وه Recreation
- نیوان دهۆله تی Intergovernmental
- نیودهۆله تی International
- وه لاتی فرازی Developing Countries

«...»